Klemen Grabnar

Muzikološki inštitut, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti
Institute of Musicology, Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts

So gornjegrajski rokopisni zvezki nastali na Kranjskem?

Are the Manuscript Volumes from Gornji Grad of Carniolan Origin?

Prejeto: 25. oktober 2016
Sprejeto: 7. december 2016

Received: 25th October 2016
Accepted: 7th December 2016

Ključne besede: glasbeni rokopisi, Kranjska, repertoar, vodni znaki, prepisovalske roke

Keywords: musical manuscripts, Carniola, repertory, watermarks, scribal hands

IZVLEČEK

Gornjegrajski rokopisni zvezki – SI-Lnr, Ms 207, Ms 232, Ms 284 in Ms 285 – vsebujejo repertoar, ki je značilen za notranjeavstrijske glasbene vire. Tudi uporabljen papir je bil okoli leta 1600 v Notranji Avstriji močno razširjen, zato so gotovo tam tudi nastali. Še več, del rokopisa Ms 232 je mogel nastati na Kranjskem, kar nakazuje zapis aklamacij, v katerih je omenjen ljubljanski škof Tomaž Hren, in responzorij v slovenskem jeziku. Zaradi paleografskih značilnosti pa se zdi, da so tudi ostali trije zvezki nastali na Kranjskem, in sicer jih je domnevno prepisal Sebastian Kuglmann, pisar škofa Hrena.

ABSTRACT

The manuscript volumes from Gornji Grad – SI-Lnr, Ms 207, Ms 232, Ms 284 in Ms 285 – contain a repertory that is characteristic of Inner-Austrian musical sources. The paper types employed as well evidences the Inner-Austrian provenance. Two small sections of Ms 232, acclamations comprising the name of Bishop Hren and responsory in the Slovenian language, show this part of the manuscript to be most probably of Carniolan origin. From the paleographical characteristics we may conjecture that the other three volumes are also of Carniolan provenance. The scribe for these manuscripts was presumably Sebastian Kuglmann, Bishop Hren's scribe.

Med glasbenimi rokopisi iz časa ljubljanskega škofa Tomaža Hrena (škof v letih 1597–1630), ki so ohranjeni na Slovenskem, je bilo največ pozornosti namenjene t. i. Hrenovim kornim knjigam.¹ Razlogov za to je verjetno več, med njimi sta gotovo njihova precej odlična ohranjenost in *unicæ* – skladbe, ki so prisotne samo v njih – denimo *Magnificat septimi toni* a 10 (LVanh 75) Orlanda di Lassa. Za te obsežne kodekse velja, da so bili del gornjegrajske zbirke. Kdaj natančno so prišli v Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani, ni znano. Domneva se, da se je to zgodilo po reformah Jožefa II. konec 18. stoletja, ko je bil v Licejsko knjižnico (K. k. Lyceal Bibliothek zu Laibach), predhodnico Narodne in univerzitetne knjižnice, prestavljen škofijski arhiv iz Gornje-gra, kjer je bila rezidenca ljubljanskih škofov in *ecclesia concathedralis*.²

Poleg zgoraj omenjenih rokopisov so bili del gornjegrajske zbirke domnevno še štirje drugi, manjši rokopisi iz približno istega časa, prav tako ohranjeni v Zbirki rokopisov, redkih in starih tiskov Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.³ Raziskovalno so se jim (vsaj deloma) posvetili predvsem Josip Mantuani, za njim Janez Höfler in v novejšem času Metoda Kokole.⁴ Gotovo je, da je bil vsaj eden izmed zvezkov – Ms 232 – v rabi v Gornjem Gradu, saj je na enem od folijev omenjen kraj Oberburg (slov. Gornji Grad). Za ostale tri zvezke velja, da izhajajo iz škofijske rezidence v Gornjem Gradu predvsem zato, ker bi bili v nasprotnem primeru vpisani v inventar muzikalij ljubljanske stolnice (»Inventarium librorum musicalium ecclesiae cathedralis Labacensis«) iz let med 1620 in 1628.⁵

Prvi izmed zgoraj omenjenih rokopisov (Ms 207) je altovski glasovni zvezek v ležečem formatu. Ovit je v pergament, verjetno iz 15. stoletja, ki je nekoč pripadal liturgični knjigi, v kateri so bila zbrana besedila za mašo in oficij. Na tej prednji pergamentni platnici je zapisan naslov zvezka: »Altus | Aue Maria | Salve & | Regina coelje«. Rokopis ima 78 folijev, ki niso izvirno označeni – foliiran je bil v novodobnem času. Ker je zelo dobro ohranjen, je mogoče sklepati, da ni bil pogosto v uporabi. V papirju je razvidnih več vodnih znamenj: dve različici dvoglavega orla s krono, prvi ima v grbu na sredini črko K, drugi pa črke W in pod njo HE, vse tri prav tako v grbu na sredini;⁶ dvojni prazen grb s črko B spodaj;⁷ volovsko glavo s krono zgoraj⁸ in črko K v krogu.⁹ Notni zapis je v beli menzuralni notaciji, pri čemer notne glave semibrevis in manjših vrednosti

1 Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov (SI-Lnr), Ms 339–344. Več o omenjenih kodeksih gl. Klemen Grabnar, »Parodične maše v Hrenovih kornih knjigah« (doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, 2015).

2 Janez Höfler in Ivan Klemenčič, *Glasbeni rokopisi in tiski na Slovenskem do leta 1800: Katalog* (Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1967), 12–13; Grabnar, »Parodične maše v Hrenovih kornih knjigah«, 42.

3 SI-Lnr, Ms 207, Ms 232, Ms 284 in Ms 285.

4 Josip Mantuani, »Ostanek stare liturgije iz dobe škofa Hrena«, *Cerkveni glasbenik* 55 (1932): 97–101 in 136–141; Janez Höfler, *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem* (Ljubljana: Partizanska knjiga, 1978); Metoda Kokole, »From Graz to Today's Central Slovenia: The Influence of Italian Polychoral Music in the Period c. 1595 to c. 1620«, v *La musica polichorale in Italia e nell'Europa centro-orientale fra Cinque e Seicento / Polychoral Music in Italy and in Central-Eastern Europe at the Turn of the Seventeenth Century*, ur. Aleksandra Patalas in Marina Toffetti, TRA.D.I.MUS., Studi e monografie, 1 (Benetke: Edizioni Fondazione Levi, 2012), 335–374.

5 Prim. Jurij Snoj, »Polifona glasbena umetnost«, v *Zgodovina glasbe na Slovenskem*, zv. 1, *Glasba na Slovenskem do konca 16. stoletja* (Ljubljana: Založba ZRC, 2012), 367. Več o inventarju gl. Höfler, *Glasbena umetnost pozne renesanse*, 36–41.

6 Drugi znak je zelo podoben tistemu pod št. 9721 v Briquetovem katalogu. Gl. Charles-Mo se Briquet, *Les filigranes: dictionnaire historique des marques du papier*, zv. 3 (Ženeva: A. Jullien, 1907).

7 Znamenje je skoraj identično kot št. 854 v Briquetovem katalogu. Gl. Briquet, *Les filigranes*, zv. 1.

8 Prim. vodni znak št. 15020 v Briquet, *Les filigranes*, zv. 4.

9 Prim. vodno znamenje št. 8265 v Briquet, *Les filigranes*, zv. 3.

niso v obliki romba, temveč so okrogle. Med raziskovalci velja, da je zvezek delo enega samega pisca,¹⁰ a je v njem razvidna še ena pisava; prvih deset skladb (do folija 5r) je prepisal prvi pisec, naslednjih 22 (do folija 20r) drugi, nato ostalih 62 (do konca) ponovno prvi pisec. Ker se pisavi zamenjata na istem foliju oziroma celo na isti strani, se zdi zelo verjetno, da sta pisca sodelovala. To podmeno podpira tudi izvirno številčenje skladb, ki poteka neprekinjeno od številke 1 do 94 in ne kaže, da bi bil kakšen del rokopisa vstavljen naknadno.

Ms 207 vsebuje 94 skladb, predvsem marijanskih antifon, nekaj je tudi drugih liturgičnih skladb (gl. tabelo 1 v prilogi). Pri mnogih skladbah je pisec število glasov navedel, pri nekaterih pa ta podatek manjka. Tiste z najnižjim številom glasov so štiriglasne, tiste z najvišjim pa osemglasne. Nekatero od slednjih so dvozboreske, kar je razvidno iz zapisov, kot sta na primer »Primus Chorus« in »2. cho.«. Pri dobrih dveh tretjinah skladb je navedeno tudi njihovo avtorstvo, ostale skladbe so brez atribucije. Do sedaj je bilo na osnovi konkordanc mogoče pripisati avtorstvo le eni od teh, in sicer je motet *Domine Jesu Christe* za šest glasov delo Christophorusa Claviusa (ok. 1538–1612), slovitega

Slika 1: Christophorus Clavius, Domine Jesu Christe a 6, tenor (Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov, Ms 207, fol. 19r).

10 Prim. Kokole, »From Graz to Today's Central Slovenia«, 354.

jezuitskega matematika in astronoma iz Bavarske, ki je večino življenja deloval v Rimu (gl. sliko 1).¹¹ Čeprav je avtor petglasne antifone *Regina coeli* naveden, iz zapisa ni jasno, kdo je pravzaprav avtor, kajti njegov priimek je zaradi razlitega črnila težko berljiv. S konkordancami je bilo mogoče ugotoviti, da gre za delo Johannesa de Cleveja (1528/9–1582), frankoflamca, ki je bil med letoma 1564 in 1570 vodja glasbene kapele na dvoru Karla II. v Gradcu.¹²

Skladateljski krog bi v splošnem lahko razdelili v šest skupin. V prvi so skladatelji, ki so delovali v graški dvorni kapeli, to so zgoraj omenjeni Johannes de Cleve; njegov naslednik v graški kapeli Annibale Padovano (1527–1575), ki je pred tem deloval kot organist v beneški cerkvi sv. Marka;¹³ Jacob de Brouck (aktiven 1568–83), nekaj let glasbenik v graški kapeli;¹⁴ Benečan Simone Gatto (ok. 1545–1594/5),¹⁵ *Hofkapellmeister* v Gradcu, ki je pred tem kot pozavnist deloval na münchenskem dvoru; in njegov naslednik Pietro Antonio Bianco (ok. 1540–1611), prav tako Benečan.¹⁶

V drugi skupini so skladatelji iz drugih habsburških dvorov: Philippe de Monte (1521–1603), *Kapellmeister* na dvoru Maksimiliana II. na Dunaju in zatem na dvoru njegovega sina Rudolfa II. v Pragi;¹⁷ Jacobus Vaet (ok. 1529–1567), Montejev predhodnik na Dunaju;¹⁸ Jacob Regnart (1540/5–1599), ki je deloval v cesarski kapeli na Dunaju in v Pragi ter bil nekaj časa tudi *Kapellmeister* na dvoru nadvojvode Ferdinanda v Innsbrucku;¹⁹ Tirolec Blasius Amon (ok. 1560–1590), ki je kot deček pel v glasbeni kapeli Ferdinanda v Innsbrucku;²⁰ in Carl Luython (1557/8–1620), glasbenik v cesarski kapeli na Dunaju in v Pragi.²¹

Tretjo skupino tvorijo skladatelji iz münchenske glasbene kapele, in sicer so to sloviti Orlando di Lasso (1532–1594), dolgoletni vodja tamkajšnje kapele;²² Bartolomeus

11 Motet je v celoti ohranjen v rokopisu Zwickau, Ratsschulbibliothek (D-Z), Mu 1494, zgornji trije glasovi v rokopisu Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk, Ms 4007, prisoten pa je še v drugih rokopisnih virih.

12 Skladba je izšla v zbirki Pietro Giovanelli, ur., *Novi thesauri musici liber primus* (Benetke: Antonio Gardano, 1568), posvečeni članom vladajoče habsburške dinastije, med njimi Karlu II.

13 Oba moteta, prisotna v SI-Lnr, Ms 207, sta izšla v njegovi zbirki *Liber motectorum quinque et sex vocum [...] liber primus* (Benetke: Antonio Gardano, 1567).

14 Njegova šestglasna *Ave Maria* je ohranjena še v rokopisu Dunaj, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung (A-Wn), Cod. 16705.

15 Zdi se, da se Gattova petglasna *Salve Regina* ni ohranila v nobenem drugem rokopisu ali tisku.

16 Motet *Tristis est anima mea* zasledimo tudi v rokopisu A-Wn, Cod. 16704.

17 Skladba, prisotna v SI-Lnr, Ms 207, je *unicum*.

18 Obe skladbi iz Ms 207 sta izšli v Pietro Giovanelli, ur., *Novi thesauri musici libro quarto* (Benetke: Antonio Gardano, 1568). Gl. op. 12, zgoraj.

19 Obe marijanski antifoni – šestglasna *Ave Regina* in štiriglasna *Regina coeli* – sta izšli v njegovi zbirki *Mariale, hoc est: Opusculum sacrarum cantionum omnibus Beatissimae Virginis Mariae Festivitatibus, cum quatuor, quinque, sex & octo vocibus* (Innsbruck: Johann Paur, 1588), posvečeni Ferdinandu Tirolskemu.

20 Njegova štiriglasna *Salve Regina* je najverjetneje *unicum*.

21 Njegov osemglasni motet *Dies est laetitiae* je izšel v zbirki Johanna Stadlmayra *Moduli symphoniaci, in augustissima Christi nati celebritate et caeteris deinceps natalibus, et Purificatae Virginis, feriis, quinis, senis, septenis et pluribus vocibus concinendi* (Innsbruck: Johann Gäch, 1629), prisoten pa je tudi v drugih rokopisnih virih.

22 Njegove skladbe, ki jih najdemo v SI-Lnr, Ms 207, so bile vse natisnjene in tudi večkrat ponatisnjene. Šestglasna *Benedicite Domino omnis Angeli* (quinta pars moteta *Benedic anima mea*) je prvič izšla v zbirki Orlando di Lasso, *Selectiorum aliquot cantionum sacrarum sex vocum fasciculus* (München: Adam Berg, 1570); petglasni *Confundantur superbi in In me transierunt* v Orlando di Lasso, *Sacrae cantiones quinque vocum, tum viva voce, tum omnis generis instrumentis cantatu commodissimae* (Nürnberg: Johannes Montanus & Ulrich Neuber, 1562); šestglasna *In te Domine speravi* v zbirki *Thesauri musici tomus tertius continens cantiones sacras, quas vulgo motetas vocant, ex optimis musicis selectas* (Nürnberg: Johannes Montanus & Ulrich Neuber, 1564); petglasna *Resonet in laudibus* v Orlando di Lasso, *Cantiones aliquot quinque vocum tum viva voce, tum omnis generis instrumentis cantatu commodissimae* (München: Adam Berg, 1569); štiriglasna *Salve Regina* (LV 881) v Orlando di

Damitz (aktiven 1579–1587), ki je bil tam basist;²³ in Rudolph di Lasso (ok. 1563–1625), Orlandov sin in organist.²⁴

V četrti, največji skupini so severnoitalijanski skladatelji (nekateri med njimi so vsaj nekaj časa delovali tudi v habsburških deželah): Costanzo Porta (1528/9–1601), učenec Adriana Willaerta v Benetkah, ki je deloval v različnih severnoitalijanskih mestih, najdlje v Padovi;²⁵ Bartolomeo Spontone (1530–1592), učenec Christóbala de Moralesa v Rimu, ki je dalj časa deloval v Bologni;²⁶ Andrea Gabrieli (1532/3–1585), organist v beneški cerkvi sv. Marka, ki je nekaj časa služboval tudi v Münchnu;²⁷ Baldassare Donato (1529?–1603), učenec Adriana Willaerta, ki je celo življenje deloval v Benetkah in bil med drugim nekaj let tudi *maestro di cappella* v cerkvi sv. Marka;²⁸ Giaches de Wert (1535–1596), ki je večino časa deloval v Mantovi;²⁹ Claudio Merulo (1533–1604), organist v katedrali v Brescii, nato v beneški cerkvi sv. Marka, zatem v Parmii;³⁰ Giovanni Battista Morsellino (pred 1546–1591), ki je služboval v Cremoni, Münchnu in Milanu;³¹ Tiburtio Massaino (pred 1550 – po 1608), ki je deloval v različnih italijanskih mestih ter na dvoru nadvojvode Ferdinanda v Innsbrucku in na škofovskem dvoru v Salzburgu;³² Orazio Vecchi (1550–1605), ki je dolgo časa služboval v Modeni, bil pa je povezan tudi z Benetkami;³³ naslednik Giachesa de Werta v Mantovi Giovanni Giacomo Gastoldi (ok. 1554–1609);³⁴ Giulio Belli (ok. 1560 – po 1620), ki je bil glasbenik v različnih italijanskih mestih, med drugim v Benetkah;³⁵ in Giovanni Cavaccio (ok. 1556–1626), ki je večino življenja deloval v Bergamu, mladost pa naj bi preživel v Münchnu.³⁶

V peti skupini so rimski skladatelji: vodja Julijanske kapele in drugih rimskih glasbenih ustanov Giovanni Pierluigi da Palestrina (1525–1594);³⁷ Josquino della Sala (aktiven

Lasso, *Beatissimae Virginis Mariae octo cantica modis tonorum octo quaternisque vocibus distincta* (Pariz: Adrian Le Roy & Robert Ballard, 1586); šestglasna *Salve Regina* (LV 724) v Orlando di Lasso, *Mottetta, sex vocum, typis nondum uspiam excusa* (München: Adam Berg, 1582); in petglasna *Stabant justi* v Orlando di Lasso, *Moduli quinis vocibus numquam hactenus editi* (Pariz: Le Roy & Ballard, 1571).

23 Njegova šestglasna *Salve Regina* je ohranjena samo v SI-Lnr, Ms 207.

24 Skladbe iz SI-Lnr, Ms 207, so najverjetneje izšle v tiskih.

25 Šestglasna *Ave Maria* je bila morda natisnjena, sicer pa je ohranjena v rokopisu A-Wn, Cod. 16705.

26 Zdi se, da je njegova petglasna *Regina coeli unicum*.

27 Vsi trije moteti iz SI-Lnr, Ms 207, so bili natisnjeni v zbirki Andrea in Giovanni Gabrieli, *Concerti di Andrea, et di Gio. Gabrieli [...] continenti musica di chiesa, madrigali, & altro, per voci, & stromenti musicali; à 6. 7. 8. 10. 12. & 16 [...] libro primo et secondo* (Benetke: Angelo Gardano, 1587).

28 Osemglasni motet *Verbum caro factum est* je izšel v njegovi zbirki *Il primo libro de motetti a cinque, a sei, et otto voci* (Benetke: Angelo Gardano, 1599).

29 Petglasni motet *O sacrum convivium* je izšel v njegovi zbirki *Motectorum quinque vocum, liber primus* (Benetke: Claudio Merulo & Fausto Bethanio, 1566).

30 Njegova moteta sta izšla v Claudio Merulo, *Il primo libro de mottetti a sei voci* (Benetke: Angelo Gardano, 1583).

31 Njegova osemglasna *Ave Maria* je ohranjena le v SI-Lnr, Ms 207.

32 Moteta *Non nos me elegistis* in *Quae est ista* sta izšla v njegovi zbirki *Sacri modularum concentus, qui senis, 7, 8, 9, 10, ac duodenis vocibus in duos tresve choros coalescentes* (Benetke: Angelo Gardano, 1592), posvečeni bavarskemu vojvodi Wilhelmu V.

33 Trije moteti v SI-Lnr, Ms 207, so izšli v njegovi zbirki *Motecta [...] quaternis, quinis, senis, & octonis vocibus* (Benetke: Angelo Gardano, 1590).

34 Štiriglasna antifona *Salve Regina* je najverjetneje izšla v enem izmed njegovih tiskov.

35 Osemglasni motet *O bone Jesu* je izšel v njegovi zbirki *Missarum sacrarumq. cantionum octo vocibus, liber primus* (Benetke: Ricciardo Amadino, 1595).

36 Njegovi trije moteti v SI-Lnr, Ms 207, so ohranjeni tudi v rokopisu A-Wn, Cod. 16704, verjetno prepisani iz zbirke Giovanni Cavaccio, *Motetti [...] a quattro, a cinque, a sei, a otto, & a dodici voci* (Benetke: Ricciardo Amadino, 1596).

37 Petglasna *Ave Maria* je izšla v njegovi zbirki *Motetorum quae partim quinis partim senis, partim octonis vocibus concinantur, liber tertius* (Benetke: eredi di Girolamo Scotto, 1575).

1575?, 1585–8), za katerega se zdi, da je bil povezan tudi z Münchnom;³⁸ zgoraj omenjeni Christophorus Clavius;³⁹ Giovanni Battista Lumbardo (r. 1565?; aktiven 1587) iz Messine, ki je deloval kot vodja kapel v rimski cerkvi sv. Lucije in v angleškem kolegiju v Rimu;⁴⁰ Asprilio Pacelli (ok. 1567–1623), ki je služboval v različnih rimskih ustanovah in bil kasneje *maestro di cappella* na dvoru poljskega kralja Sigismunda III.;⁴¹ vodja več rimskih glasbenih kapel Ruggiero Giovannelli (ok. 1560–1625);⁴² in Giovanni Battista Stefanini (1574–1630), ki je deloval v Rimu in severnoitalijanskih mestih.⁴³

V šesti skupini pa so skladatelji, ki ne sodijo v katero izmed zgornjih skupin: Dominique Phinot (ok. 1510 – ok. 1556), ki naj bi deloval v Urbinu, povezan pa je bil verjetno tudi s severno Italijo in Lyonom;⁴⁴ Hubert Waelrant (ok. 1517–1595), katerega glasbene aktivnosti so bile vezane na Antwerpen;⁴⁵ Teodore Riccio (ok. 1540 – ok. 1600) iz Brescie, ki je bil vodja kapele mejnega grofa Georga Friedricha v Ansbachu na Bavarskem in v Königsbergu (danes Kaliningrad);⁴⁶ ter Kranjec Jacobus Handl - Gallus (1550–1591), ki je deloval v različnih čeških in moravskih mestih.⁴⁷

Drugi rokopis (Ms 232) je malce večji zvezek z nekoliko poškodovanimi platnicami, ki je nekoč predstavljal list iz liturgičnoglasbene knjige, v kateri so bili zapisani koralni spevi v kvadratni notaciji. Zvezek nima naslova, prav tako manjkajo začetni foliji, saj se rokopis začne s koncem velikonočne sekvence *Victimae paschali laudes*. Tudi konec rokopisa manjka; zadnji ohranjen folij obsega 54 folijev, ki so bili označeni v novodobnem času, del rokopisa pa ima tudi izvirno foliacijo. Zaradi nekoliko slabše ohranjenosti in različnih neglasbenih zapisov, ki so razvidni na nekaterih mestih, lahko sklepamo, da je bil zvezek v uporabi. Iz papirja je videti le eno vodno znamenje, in sicer sidro v krogu, nad katerim je zvezda s šestimi kraki in dodatnim znakom, ki ga tvorijo številka 3, triperesna deteljica in črka M.⁴⁸ V rokopisu je razvidnih mnogo prepisovalskih rok.

Ms 232 lahko vsebinsko razmejimo v tri dele: prvi del predstavljajo enoglasni liturgični spevi (gl. tabela 2 v prilogi), drugi del instrumentalni liniji dveh kompozicij in tretji del večglasne uglasbitve mašnega ordinarija (gl. tabela 3 v prilogi). Koralni spevi so v rokopisu zapisani v gotski notaciji, le dva v drugih pisavah, in sicer je antifona

38 Njegov petglasni motet *Benedicite Dominum omnes electi eius* je izšel v zbirki Rinalda del Mela, *Liber tertius* [...] *motectorum* [...] *partim quinis partim senis vocibus* (Benetke: Angelo Gardano, 1585).

39 Njegovi štirje moteti *Alma redemptoris mater* a 6, *Ardens est cor meum* a 8, *Ave Maria* a 8 in *Salve Regina* a 5 so verjetno ohranjeni le v SL-Lnr, Ms 207. Gl. še op. 11 zgoraj.

40 Štiriglasni antifoni *Regina coeli* in *Salve Regina* sta izšli v njegovi zbirki *Canticorum Beatae Mariae virginis, liber primus, quatuor vocibus* (Rim: Alessandro Gardano, 1587).

41 Osemglasni skladbi *Alma redemptoris mater* in *In nomine Jesu* sta izšli v njegovi zbirki *Motectorum et psalmorum qui octonis vocibus concinuntur liber primus* (Rim: Nicolo Mutii, 1597).

42 Osemglasna marijanska antifona *Alma redemptoris mater* je bila natisnjena v njegovi zbirki *Sacrarum modulationum, quas vulgo motecta appellant, quae quinis, & octonis vocibus concinuntur, liber primus* (Rim: Francesco Coattino, 1593).

43 Osemglasni motet *Gaudet in coelis animae sanctorum* je bil natisnjen v njegovi zbirki *Il secondo libro de motetti a cinque, sei, sette e otto voci, et le letanie della B. V. nell' ultimo, con il basso principale per l'organo* (Benetke: Alessandro Raverii, 1608).

44 Sloviti motet *O sacrum convivium* za osem glasov je izšel v njegovi zbirki *Liber secundus mutetarum sex, septem et octo vocum* (Lyon: Godefroy & Marcellin Beringen, 1548). Phinotov skladateljski opus je mdr. raziskoval Janez Höfler.

45 Zdi se, da je njegov osemglasni motet *Laudate Dominum in sanctis eius* ohranjen le v SL-Lnr, Ms 207.

46 *Redemisti nos Domine Deus* za šest glasov (drugi del moteta *Vidi turbam*) je bil natisnjen v njegovi zbirki *Secundus liber sacrarum cantionum, quas vulgo motectas appellant: quinque, sex, octo et duodecim vocibus compositarum: quae tam vivae voci, quam omnibus instrumentis sunt accommodatae* (Königsberg: Georg Osterberger, 1580).

47 Njegova šestglasna *Salve Regina* je ohranjena tudi v rokopisu Regensburg, Bischöfliche Zentralbibliothek, Proscheske Musikabteilung, C 95.

48 Gl. Briquet, *Les filigranes*, zv. 1, št. 559.

Ascendo ad Patrem meum zapisana z znaki sodobne menzuralne notacije, medtem ko je spev *Christus natus est* zapisan v kvadratni notaciji. Prvi del zvezka vsebuje domala izključno speve različnih mašnih in večerničnih proprijev; mašne speve introit, aleluja, v enem primeru sekvenco, nadalje ofertorij in komunio ter oficijske speve za večernice, antifone k psalmom, antifone h kantiku *Magnificat*, responzorije in himnuse. Pripisi k nekaterim spevom razkrivajo, da so se ti peli med procesijami, kot na primer procesijonalna antifona *Speciosa facta est*.

V tem delu rokopisa je mogoče zaznati kar trinajst prepisovalskih rok. Speve za praznike velika noč, Gospodov vnebohod, binkošti in najverjetneje za praznik sv. Trojice je zapisal en pisec, pri čemer je na koncu spevov vigilijskega praznika Gospodovega vnebohoda s kasnejšo roko dodan še en spev. Zatem del rokopisa najverjetneje manjka. S tretjo roko je na naslednjem foliju zapisan le vstopni spev ponedeljka po binkoštih. Na naslednji strani istega folija pa so s četrto roko zapisane večernične antifone za binkošti in z isto roko na *recto* strani naslednjega folija še antifona h kantiku *Magnificat* drugih večernic za binkošti. Nato je na dveh odprtih straneh s peto roko zapisan himnus *Festum nunc celebre* za praznik Gospodovega vnebohoda. Naslednja dva speva, introit in komunio skupnega proprija za device, sta s šesto roko zapisana na eni sami strani. Iz zvezka je razvidno, da del rokopisa za tem manjka. Do skupnega proprija za več mučencev je speve prepisovala sedma roka, pri čemer del rokopisa vmes manjka. Speve mašnega proprija za praznik obiskanja device Marije je najverjetneje zapisala ista roka kot introit ponedeljka po binkoštih. Sledijo aklamacije, zapisane z osmo roko, nato zgoraj omenjeni spev *Christus natus est* z deveto roko. Zatem je v rokopisu zapis instrumentalnih linij dveh skladb, nato so ponovno zapisani koralni spevi. Z deseto roko so zapisani himnus, antifone in responzoriji do *Sedil ie k'misi Iesus*, pri čemer verjetno del rokopisa vmes manjka. Sledi list z nepopolnim zapisom responzorija *Terribilis est locus iste* in antifoni k Magnifikatu *O quam metuendus est locus iste*, za katerega se zdi, da je bil nekdanji del drugega sorodnega rokopisa in izkazuje samosvojo pisavo. Na naslednji strani sta še nepopolni zapis antifone *Baptizat miles regem servus* in introit *Respice in me*, oba zapisana s svojo roko.

Med vsemi zgoraj omenjenimi spevi so raziskovalci največ pozornosti namenili aklamacijam *Christus vincit* in responzoriju *Sedil ie k'misi Iesus*; prvemu zaradi omembe škofa Tomaža Hrena in drugemu zaradi slovenskega besedila. Kot je zapisal že Josip Mantuani, ima spev *Christus vincit* »uvod in štiri aklamacije: prva je namenjena papežu Klemenu VIII., druga škofu Hrenu, tretja deželnemu knezu Ferdinandu, poznejšemu cesarju Ferdinandu II., a četrta krščanskemu ljudstvu.«⁴⁹ Nastanek speva je tudi datiral, in sicer na osnovi opravljanja funkcij prej omenjenih oseb: »papeža Klemena VIII. (1592–1605), škofa Hrena (1597–1630), in nadvojvoda Ferdinanda, ki je vladal [...] do 26. avgusta 1619 [...]. Potemtakem so morale biti sestavljene aklamacije v tej obliki po 15. oktobru 1597, ko je bil Hren imenovan za ljubljanskega škofa, a pred 5. marcem 1605, ko je preminul papež Klemen VIII.«⁵⁰ Prav tako je postavil domnevo, da bi se aklamacije lahko izvajale, ko je bil Hren ustoličen za ljubljanskega škofa.⁵¹ V slovenščino

49 Mantuani, »Ostanek stare liturgije iz dobe škofa Hrena«, 100. Mantuani je aklamacije tudi prepisal (gl. str. 99–100).

50 Prav tam, 100–101.

51 Prav tam, 101.

prevedeni responzorij *Sedil ie k'misi Iesus* predstavlja prav poseben primer koralne prakse na Slovenskem, saj je to edini, čeprav nepopolno ohranjeni koralni primer s slovenskim besedilom. En folij pred tem stoji v rokopisu izvirna latinska oblika responzorija (*Discubuit Iesus*).⁵² Melodija slovenske različice je skorajda enaka, le na nekaterih mestih je zaradi drugačnega besedila nekoliko spremenjena.⁵³ Kdaj oz. ob katerih priložnostih se je responzorij mogel peti, na žalost ni jasno.⁵⁴ Mantuani je domneval, da je razlog za nastanek prevoda Hrenovo zgledovanje pri protestantih, ki so svoje pesmi peli v slovenskem jeziku in tako razširjali svoj nauk med slovenskim ljudstvom.⁵⁵ Obravnavani responzorij je bil iz vsebinskega vidika zares prikladen, saj se dotika vprasanja transsubstanciacije, ki so jo protestanti zavrgli.

Drugi vsebinski del rokopisa Ms 232 predstavlja »Partitura«, kot je zapisano nad prvo od dveh skladb tega dela. Gre za dve instrumentalni basovski liniji dveh dvozborskih kompozicij, zapisanih z isto roko.⁵⁶ Prva je delo do sedaj neidentificiranega avtorja. Ker so med notnimi sistemi zapisi »et misericordia | falsobordon«, »fecit potenti- am in brachio | falso bordon« in »Sicut erat in principio« je skladba gotovo uglasbitev kantika *Magnificat*. Druga kompozicija pa ima naveden naslov »Ornaverunt a 8«,⁵⁷ za katero je bilo na osnovi konkordanc mogoče ugotoviti, da gre za motet *Ornaverunt faciem templi* beneškega skladatelja Giovannija Croceja.⁵⁸ Notni zapis obeh skladb ima taktnice, na kar opozarja že sam izraz *partitura*,⁵⁹ in obsega *basso seguente* obeh zborov. Zbirka, v kateri je bil Crocejev motet natisnjen, je že pri prvi izdaji obsegala instrumentalni bas, naslovljen *Spartidura*. Kot piše Richard Charteris, *Spartidura* v prvi izdaji sicer ne navaja glasbila, ki naj bi se uporabljalo za izvajanje, vendar bi, ker gre za cerkveno kompozicijo, glasbeniki petje spremljali na orgle.⁶⁰ Nekateri kasnejši natisi so prav tako obsegali instrumentalni bas, vendar v notnem zapisu ni bilo taktnic, poleg tega je obsegal le eno linijo.⁶¹ Na podlagi tega lahko sklepamo, da je prepis v Ms 232 nastal na osnovi prve izdaje iz leta 1594.

Tretji vsebinski del obsega fragment (začetek) anonimnega mašnega stavka Credo, in sicer zapis samo enega glasu (ker je part v C3-ključu, gre morda za altovski part), štiri zgodnje štiriglasne maše Orlanda di Lassa⁶² in fragment začetka skladbe *Missa tertii*

52 Obe besedili, latinsko in slovenski prevod, podaja Slavko Krajnc, »Hrenov odnos do bogoslužja«, v *Hrenov simpozij v Rimu*, Edo Škulj, ur., Simpozij v Rimu, 15 (Celje: Mohorjeva družba, 1998), 293.

53 Mantuani v svojem prispevku (»Ostanek stare liturgije iz dobe škofa Hrena«, 136–141) podaja transkripcijo obeh različic responzorija, latinske in slovenske. Zanj je del responzorija *Discubuit Iesus* predstavljal tudi responzorij *Iesus Nazareus Rex Iudeorum*.

54 Krajnc kot možne dogodke oz. čas navaja telovsko procesijo, uvod v mašo, bogoslužje velikega četrtega in praznik svetega Rešnjega telesa. Ibid.

55 Mantuani, »Ostanek stare liturgije iz dobe škofa Hrena«, 140.

56 Oblike notnih glav so okrogle (z izjemo breves in longae). Prva linija je označena »1.« in druga »2.«.

57 Nad tem je prečrtan naslov: »Missa quam suavis octo v.«. Morda gre za naslov maše Giovannija Giacomu Gastoldija, ki je bila natisnjena v njegovi zbirki *Messe a cinque et a otto voci [...] libro primo* (Benetke: Ricciardo Amadino, 1600).

58 Motet je izšel v njegovi zbirki *Motetti a otto voci [...] comodi per le voci, e per cantar con ogni stromento* (Benetke: Giacomo Vincenti, 1594), ki je bila mnogokrat ponatisnjena.

59 Prim. Klaus-Jürgen Sachs, »Partitur«, v *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, 2. izd., Ludwig Finscher, ur., *Sachteil*, zv. 7 (Kassel: Bärenreiter; Stuttgart: Metzler, 1997), 1428–1430 (1424–1438).

60 Richard Charteris, uvod v: Giovanni Croce, *First Book of Motets for Eight Voices and Organ*, Richard Charteris, ur. (Hillsdale, NY: Pendragon Press, 2014), xi.

61 Charteris, uvod, xii.

62 Maše je prva v celoti identificirala Metoda Kokole, »The Musical Repertoire Cultivated on the Territory of Modern Slovenia (1567–c. 1620) and Its Possible Connections with the Court Chapel in Munich«, v *Die Münchner Hofkapelle des 16. Jahrhunderts*

Slika 2: Giovanni Matteo Asola, Missa tertii toni a quattro voci pari, fragment (Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov, Ms 232, fol. 54v).

im europäischen Kontext: Bericht über das internationale Symposium der Musikhistorischen Kommission der Bayerischen Akademie der Wissenschaften in Verbindung mit der Gesellschaft für Bayerische Musikgeschichte, München, 2.-4. August 2004, Theodor Göllner in Bernhold Schmid, ur. (München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 2006), 187. Vse štiri so bile prvič natisnjene v njegovi zbirki *Quinque missae suavissimis modulationibus refertae, una quinque, reliquae vero quatuor vocibus concinendae* [...] *liber secundus* (Benetke: Claudio Merulo, 1570), in sicer v enakem vrstnem redu. Höfler (Glasbena umetnost pozne renesanse, 32) zmotno navaja, da rokopis obsega pet Lassovih mas.

toni Giovannija Mattea Asole (1532?–1609), ki je deloval v več severnoitalijanskih mestih, med drugim tudi v Benetkah (gl. sliko 2).⁶³ Pri omenjenih skladbah ni navedenega ne avtorja, ne naslova, z izjemo zadnjega fragmenta maše, kjer je zapisan naslov »Missa 3. toni«. Razen fragmenta stavka Credo so vse maše napisane z isto roko, in sicer kot korne knjige, kjer so glasovi zapisani na dveh odprtih straneh, vsak glas posebej eden za drugim. Prvih 21 folijev (brez fol. 1) sklopa Lassovih maš ima izvirno foliacijo, do folija 6 zapisano z rdečim črnilom, nato s črnim. Na podlagi tega lahko sklepamo, da je bil ta del rokopisa zamišljen samostojno.

Na osnovi vsebine rokopisa Ms 232 in različnih prepisovalskih rok je razvidno, da zvezek ni bil napravljen načrtno, saj si spevi ne sledijo v običajnem liturgičnem zaporedju, nekateri se celo podvajajo. Zdi se, da se je vsebina zvezka dograjevala postopoma – spevi so se dodajali, saj je na eni strani vidna roka enega prepisovalca, na drugi strani roka drugega prepisovalca, ali pa sta celo na eni strani vidni dve različni prepisovalski roki. Za slovensko glasbeno zgodovino je rokopis pomemben zlasti zaradi zgoraj omenjenega speva v slovenskem jeziku, omembe škofa Hrena v aklamacijah in podpisov izvajalcev, ki jih najdemo ob nekaterih spevih. Slednji dokazujejo, da se je rokopis gotovo uporabljal v Gornjem Gradu v času škofa Hrena. Po besedah Janeza Höflerja naj bi rokopis sicer mogel služiti za potrebe šolskega pouka,⁶⁴ a vendarle je zapisana glasba namenjena izrazito bogoslužni rabi.

Tretji rokopis (Ms 284) je tenorski glasovni zvezek v ležečem formatu s poškodovanimi platnicami. Zvezek nima naslova, temveč je označen le pevski glas, za katerega je bil namenjen: »Tenor«. Obsega 103 folije, ki nimajo izvirnih oznak, le novodobne. V papirju je razviden le en vodni znak, in sicer dvoglavi orel s krono na vrhu in grbom v sredini, v katerem so črke W in pod njo HE; to je papir, ki je bil uporabljen tudi za del rokopisa Ms 207.⁶⁵ Ms 207 in Ms 284 pa ne družijo le enak papir, temveč tudi enaka pisa-va, saj je slednji v celoti delo prepisovalca, ki je prepisal tudi večino prvega rokopisa.

Ms 284 obsega osemnajst večglasnih uglasbitev mašnega ordinarija dveh vodij graške dvorne kapele (gl. tabelo 4 v prilogi): trinajst maš Johannesa de Cleveja in pet maš njegovega naslednika Annibala Padovana, od teh je ena, zadnja v rokopisu, ohranjena le fragmentarno.⁶⁶ Vse maše so oštevilčene od 1 do 18, pri vsaki je naveden naslov in skladatelj ter označeno število glasov (Clevejeve maše so za štiri [gl. sliko 3], pet, šest in osem glasov, Padovanove pa za pet in šest glasov). V zvezku so zbrane skoraj vse njune maše; v Clevejevem opusu je sicer le še *Missa Angelico Michael*,⁶⁷ v Padovanovem pa le njegova monumentalna 24-glasna maša.⁶⁸ Maše Johannesa de Cleveja so ohranjene predvsem v kornih knjigah graškega izvora, le dve sta bili natisnjeni.⁶⁹ Vse tri njegove

63 Maša je izšla v njegovi zbirki *Le messe a quattro voci pari [...] composte sopra li otto toni della musica [...] libro primo* (Benetke: li figliuoli di Antonio Gardano, 1574), ki je kasneje doživela več ponatisov.

64 Höfler, *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem*, 32.

65 Gl. op. 6, zgoraj.

66 Höfler zmotno navaja (*Glasbena umetnost pozne renesanse*, 32), da rokopis poleg trinajstih Clevejevih maš obsega še eno mašo Jacoba Regnarta in eno Padovanovo mašo.

67 Ohranjena je v rokopisu Graz, Universitätsbibliothek (A-Gu), Ms. 11.

68 Ohranjena je v rokopisu A-Wn, Cod. 16702.

69 *Missa Laetamini in Domino* je ohranjena v A-Gu, Ms. 20; *Missa Vous perdes temps* v A-Gu, Ms. 11 in Rein, Zisterzienserstift, Bibliothek (A-R), Cod. 101 (Grudenegg); *Missa quatuor vocum* kot anonimno delo v A-Gu, Ms. 11; *Missa Den lustelicken May* in *Missa Content desire* prav tako v A-Gu, Ms. 11; *Missa Vivre ne puis* v Sl-Lnr, Ms 340, A-Gu, Ms. 11 in A-R, Cod. 101; ter *Missa*

osemglasne maše in ena šestglasna pa so (nepopolno) ohranjene le v Ms 284.⁷⁰ Maše Annibala Padovana so bile vse natisnjene, nekatere so prav tako ohranjene v kornih knjigah graškega izvora.⁷¹

Slika 3: Johannes de Cleve, Missa quatuor vocum, začetek, tenor (Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov, Ms 284, fol. 11v–12r).

Četrti rokopis (Ms 285) je prav tako tenorski glasovni zvezek v ležečem formatu. Platnice zvezka so pergamentne in so nekdanj najverjetneje pripadale antifonalu iz 15. stoletja z notnim zapisom v gotski notaciji. Na prednji platnici je zapisan naslov zvezka: »Tenor | Missarum a 4«. Rokopis obsega 68 folijev, ki so bili označeni v novejšem času. Iz papirja je mogoče razbrati dve vodni znamenji: obe prikazujeta dvoglavega orla s krono in grbom, v katerem je črka K, le da ima prvi na vsaki strani poleg obeh glav črko H, drugi pa ima pod orlom grb, v katerem sta črki HS.⁷² Zvezek je prepisal isti prepisovalec kot prej obravnavanega (Ms 284) in del prvega (Ms 207).

Rokopis vsebuje dvanajst štiriglasnih maš skladateljev, ki so delovali bodisi v Münchenski glasbeni kapeli bodisi vsaj nekaj časa v cesarski kapeli na Dunaju ali v Pragi, Gallusov štiriglasni motet *Ecce concipies*⁷³ in skladbo *Rorate coeli*, prav tako za štiri glasove, neznanega skladatelja (gl. tabelo 5 v prilogi). Zvezek vsebuje največ maš Orlanda di Lassa (teh je šest, pri čemer je prva ohranjena fragmentarno [gl. sliko 4]),⁷⁴ za njim je Jacob de Kerle (1531/2–1591), ki je deloval v glasbeni kapeli cesarja Rudolfa

Rex Babylonis venit ad lacum v A-Wn, Cod. 15506. *Missa Tribulatio et angustia* in *Missa Dum transisset Sabathum* pa sta bili natisnjeni v njegovi zbirki *Cantiones sacrae, quae vulgo muteta vocantur* (Augsburg: Philipp Ulhard, 1559), slednja tudi v Michael Voctus, ur., *Praeantissimorum artificum lectissima missae cum quinque tum sex vocum* (Wittenberg: Johann Schwertel, 1568).

70 Te so *Missa Impetum inimicorum*, *Missa Casta novenarum*, *Missa In principio* in *Missa Nunc autem fratres*.

71 *Missa Domine a lingua dolosa*, *Missa Alla dolce ombra* in *Missa Ultimi miei sospiri* so izšle v njegovi zbirki *Missarum quinque vocum* [...] *liber primus* (Benetke: li figliuoli di Antonio Gardano, 1573), *Missa Ove chi posi* in *Missa Ut queant laxis* pa v zbirki Cipriano de Rore idr., *Libri missarum quatuor cum quinque et sex vocum* [...] *liber primus* (Benetke: Antonio Gardano, 1566).

72 Prvi je podoben znamenju pod št. 284 v Briquetovem katalogu, drugi pa tistemu pod št. 285 (*Les filigranes*, zv. 1).

73 Motet je izšel v Gallusovi zbirki *Tomus primus operis musici cantionum quatuor, quinque, sex, octo et plurium vocum* (Praga: Georg Nigrin, 1586).

74 *Missa Venatorum* je bila prvič natisnjena v njegovi zbirki *Missae variis concentibus ornatae* (Pariz: Adrian Le Roy & Robert Ballard, 1577), *Missa Laudate Dominum* v Orlando di Lasso idr., *Missae quatuor & quinque vocibus decantandae* [...] *liber primus* (Milano: Francesco e eredi di Simone Tini, 1588) in *Missa Il me suffit* v njegovi zbirki *Libri missarum quatuor et quinque vocum* (Nürnberg: Grolach, 1581). Gl. tudi op. 55.

II. v Pragi (v rokopisu sta prisotni dve njegovi maši),⁷⁵ ostali skladatelji so zastopani vsak z eno mašo: Jacob Regnart, katerega *Missa Ich bin zu lang gewesen* je (nepopolno) ohranjena le v obravnavanem rokopisu; Christian Hollander (ok. 1510/5–1568/9), ki je deloval v cesarski kapeli na Dunaju in kasneje v kapeli nadvojvode Ferdinanda v Innsbrucku;⁷⁶ münchenski dvorni glasbenik Johannes Lockenburg (?–1591/2)⁷⁷ in Philippe de Monte.⁷⁸

Slika 3: Orlando di Lasso, *Missa Venatorum*, *Credo* (sklep) in *Sanctus* (začetek), tenor (Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov, Ms 285, fol. 6v–7r).

Ali je na podlagi zgornjih opisov in ugotovitev mogoče določiti provenienco rokopisov? Notranjeavstrijski izvor zvezkov nakazuje uporabljen papir, saj je bil na tem področju izpričano zelo razširjen.⁷⁹ Tudi če se ozremo na repertoarno podobo rokopisov, lahko ugotovimo, da je izbor skladb v njih značilen za notranjeavstrijsko področje. Kot je ugotovila že Metoda Kokole, je skladateljski krog skladb v Ms 207 zelo podoben tistemu v rokopisih graškega izvora, A-Wn, Cod. 16704 in Cod. 16705.⁸⁰ Prav tako lahko ostale tri rokopise na podoben način povežemo z drugimi kodeksi, ki so nastali na graškem dvoru. Za notranjeavstrijske rokopise je denimo značilno, da vsebujejo zelo veliko število skladb Orlanda di Lassa, pa tudi kompozicije nekaterih drugih skladateljev, ki so delovali v Münchnu. Razlog za to je v tesni dinastični povezavi med graškim in münchenskim dvorom.⁸¹ O notranjeavstrijskem izvoru pa govorijo zlasti dela sklada-

75 Obe, *Missa Ut re mi fa sol la a 4* in *Missa Regina coeli a 4*, sta bili natisnjeni v njegovi zbirki *Preces Speciales pro salubri generalis Concilii successu* (Benetke: Antonio Gardano, 1562).

76 Njegova štiriglasna maša je ohranjena v rokopisu D-Z, Mu 616-617.

77 Lockenburgova *Missa Se salamandre*, ki so jo v preteklosti pripisovali Orlandu di Lassu, je ohranjena v rokopisih A-Wn, Cod. 15970, in München, Bayerische Staatsbibliothek, Mus. Ms. 51.

78 Montejeva *Missa Anchor che col partire* je ohranjena v rokopisih Bruselj, Conservatoire royal de Bruxelles, Bibliothèque / Koninklijk Conservatorium Brussel, Bibliotheek, 27089, in Berlin, Staatsbibliothek zu Berlin - Preussischer Kulturbesitz, Musikabteilung, 40025.

79 Gl. Briquet, *Les filigranes*.

80 Kokole, »From Graz to Today's Central Slovenia«, 354.

81 Prim. Grabnar, »Parodične maše v Hrenovih kornih knjigah«, 73–74.

teljev, ki so delovali v Gradcu. Da je vsaj del rokopisa Ms 232 nastal na Kranjskem, brez dvoma nakazuje zapis aklamacij, kjer je omenjen ljubljanski škof, in responzorij v slovenskem jeziku. Vendarle se zdi, da bi lahko na Kranjskem nastali tudi ostali trije rokopisi. Če pisavo v teh primerjamo s pisavo Georga Kuglmanna (basista v graški dvorni kapeli, ki je bil kot prepisovalec dejaven vsaj od leta 1587 do smrti leta 1613 ali 1616) v velikih kodeksih, npr. v Hrenovih kornih knjigah, lahko prepoznamo nekatere podobnosti, zlasti mehke poteze inicialk in znak *idem*. Te so tako očitne, da moremo sklepati, da sta bila pisca med seboj na nek način povezana. Glede na različno zapisovanje notnih glavic se zdi, da so gornjegrajski zvezki delo nekoliko mlajšega prepisovalca. Pomenljivo v tej zvezi je, da je bil od leta 1604 dalje pri škofu Hrenu kot pisar zaposlen neki Sebastian Kuglmann.⁸² Ali je bil Sebastian z Georgom Kuglmannom v sorodstvenem razmerju, ni znano. A sorodnosti med omenjenima pisavama napeljujejo na domnevo, da bi se Sebastian Kuglmann kot pisec lahko učil pri Georgu Kuglmannu v Gradcu,⁸³ in kasneje (po letu 1604) na Kranjskem prepisal večji del rokopisa Ms 207 ter rokopisa Ms 284 in Ms 285 v celoti. Žal te domneve ni mogoče podpreti s čim drugim, zato ostaja kranjska provenienca rokopisov do nadaljnjega zgolj hipoteza.

Glasbeni viri

Ljubljana, Narodna in univerzitetna knjižnica, Zbirka rokopisov, redkih in starih tiskov (SI-Lnr), Ms 207, Ms 232, Ms 284 in Ms 285.

Bibliografija

- Briquet, Charles-Mo se. *Les filigranes: dictionnaire historique des marques du papier*. 4 zv. Ženeva: A. Jullien, 1907.
- Charteris, Richard. Uvod v Giovanni Croce, *First Book of Motets for Eight Voices and Organ*, ix–xxi. Richard Charteris, ur.. Hillsdale, NY: Pendragon Press, 2014.
- Grabnar, Klemen. »From Graz to Ljubljana? Towards Discovery of the Origin of the Hren Choirbooks«. *De musica disserenda* 11 (2015): 211–227.
- . »Parodične maše v Hrenovih kornih knjigah« Doktorska disertacija, Univerza v Ljubljani, 2015.
- Höfler, Janez. *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1978.
- , in Ivan Klemenčič. *Glasbeni rokopisi in tiski na Slovenskem do leta 1800: Katalog*. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica, 1967.
- Kokole, Metoda. »From Graz to Today's Central Slovenia: The Influence of Italian Polychoral Music in the Period c. 1595 to c. 1620«. V *La musica policorale in Italia e nell'Europa centro-orientale fra Cinque e Seicento / Polychoral Music in Italy and*

⁸² Ljubljana, Nadškofijski arhiv, GG–A, fascikel 78/1, X/1.

⁸³ Georg Kuglmann je deloval v prepisovalski delavnici, ki je ok. leta 1600 obstajala v Gradcu. Klemen Grabnar, »From Graz to Ljubljana? Towards Discovery of the Origin of the Hren Choirbooks«, *De musica disserenda* 11 (2015): 225.

- in Central-Eastern Europe at the Turn of the Seventeenth Century*, uredili Aleksandra Patalas in Marina Toffetti, 335–374. TRA.D.I.MUS., Studi e monografie, 1. Benetke: Edizioni Fondazione Levi, 2012.
- . »The Musical Repertoire Cultivated on the Territory of Modern Slovenia (1567–c. 1620) and Its Possible Connections with the Court Chapel in Munich«. V *Die Münchner Hofkapelle des 16. Jahrhunderts im europäischen Kontext: Bericht über das internationale Symposion der Musikhistorischen Kommission der Bayerischen Akademie der Wissenschaften in Verbindung mit der Gesellschaft für Bayerische Musikgeschichte, München, 2.–4. August 2004*, uredila Theodor Göllner in Bernhard Schmid, 171–190. München: Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, 2006.
- Krajnc, Slavko. »Hrenov odnos do bogoslužja«. V *Hrenov simpozij v Rimu*, uredil Edo Škulj, 283–298. Simpoziji v Rimu, 15. Celje: Mohorjeva družba, 1998.
- Mantuani, Josip. »Ostanek stare liturgije iz dobe škofa Hrena«. *Cerkveni glasbenik* 55 (1932): 97–101 in 136–141.
- Sachs, Klaus-Jürgen. »Partitur«. V *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*, 2. izd., ur. Ludwig Finscher, *Sachteil*, zv. 7, 1424–1438. Kassel: Bärenreiter; Stuttgart: Metzler, 1997.
- Snoj, Jurij. »Polifona glasbena umetnost«. V *Zgodovina glasbe na Slovenskem*. Zv. 1, *Glasba na Slovenskem do konca 16. stoletja*, 349–376. Ljubljana: Založba ZRC, 2012.

Priloga

Tabela 1: Vsebina rokopisa SI-Lnr; Ms 207.

Folij(i)	Skladatelj	Naslov	Št. glasov
1r	?	Ave Maria	4
1r-v	?	Ave Maria	5
1v	?	Ave Maria	6
2r	?	Ave Maria	6
2r	?	Ave Maria	7
2r-v	?	Ave Maria	5
2v-3r	?	Ave Maria	4
3r-v	?	Ave Maria	5
3v-4v	Philippe de Monte	Salve Regina	5
4v-5r	Rudolph di Lasso	Salve Regina	4
5v-6r	Rudolph di Lasso	Regina coeli	4
6r-v	Rudolph di Lasso	Alma Redemptoris Mater	4
6v-7r	?	Ave Regina coelorum	?

Folij(i)	Skladatelj	Naslov	Št. glasov
7r-v	Blasius Amon	Salve Regina	4
8r	?	Ave Maria	?
8r-v	?	Ave Maria	6
8v-9r	?	Salve Regina	5
9r-10r	Christophorus Clavius	Salve Regina	5
10r-v	Simone Gatto	Salve Regina	5
10v-11r	Simone Gatto	Salve Regina	6
11v-12r	Jacobus Handl - Gallus	Salve Regina	6
12v-13r	Orlando di Lasso	Salve Regina	6
13r-v	Orlando di Lasso	Salve Regina	4
13v-14v	?	Salve Regina	4
14v-15r	?	O Domine Jesu Christe	4
15r-v	Teodore Riccio	Redemisti nos Domine Deus (<i>secunda pars moteta Vidi turbam</i>)	6
15v-16r	?	Regina coeli	4
16v-17v	Johannes de [Cleve]	Regina coeli	5
17v-18r	?	Regina coeli	6
18r-v	?	Regina coeli	6
19r	[Christophorus Clavius]	Domine Jesu Christe	6
19v-20r	?	Salve Regina	?
20r-21r	Pietro Antonio Bianco	Tristis est anima mea	5
21v-22v	?	Septem verba	?
23r-v	Jacob de Brouck	Ave Maria	6
23v-24r	?	Ave Maria	5
24r-v	?	Ave Maria	5
24v-25r	?	Salve Regina	4
25v-26v	Jacobus Vaet	Salve Regina	4
26v-27r	Giovanni Giacomo Gastoldi	Salve Regina	4
27v-28v	Giovanni Battista Lumbardo	Salve Regina	4
28v-29v	Jacobus Vaet	Salve Regina	5
29v-31r	Bartolomeus Damitz	Salve Regina	6
31r-32v	Rudolph di Lasso	Salve Regina	6
32v-33v	Costanzo Porta	Salve Regina	6

Folij(i)	Skladatelj	Naslov	Št. glasov
33v-35r	Giovanni Pierluigi da Palestrina	Salve Regina	5
35r-v	Giovanni Cavaccio	Ave Maria	4
35v-37r	Giovanni Pierluigi da Palestrina	Ave Maria	5
37r-v	Costanzo Porta	Ave Maria	6
37v-38r	Christophorus Clavius	Ave Maria	8
38r-39r	Giovanni Battista Morsellino	Ave Maria	8
39r-v	?	Regina coeli	?
39v-40v	Jacob Regnart	Regina coeli	4
40v-41v	Giovanni Battista Lumbardo	Regina coeli	4
41v-42r	Bartolomeo Spontone	Regina coeli	5
42r-43r	Costanzo Porta	Regina coeli	6
43r	Bartolomeo Spontone	Regina coeli	8
43v-44v	?	Alma Redemptoris Mater	6
44v-45r	Christophorus Clavius	Alma Redemptoris Mater	6
45r-v	Andrea Gabrieli	Ave Regina coelorum	8
46r-v	Claudio Merulo	Veni Sancte Spiritus	6
46v-47r	Giaches de Wert	O sacrum convivium	5
47r-48r	Claudio Merulo	Ne reminiscaris Domine	6
48r-49r	Orlando di Lasso	Benedicite Domino omnis Angeli (<i>quinta pars</i> moteta <i>Benedic anima mea</i>)	6
49r-v	Tiburtio Massaino	Non nos me elegistis	7
50r-51v	Orlando di Lasso	Stabunt justi	5
52r-v	Orazio Vecchi	Euge serve bone	4
52v-53v	Costanzo Porta	Ecce sacerdos magnus	6
53v-54v	Orlando di Lasso	Confundantur superbi	5
54v-55v	Josquino della Sala	Benedicite Dominum omnes electi eius	5
55v-56v	Orlando di Lasso	In me transierunt	5
56v-58v	Orlando di Lasso	In te Domine speravi	6
58v-59v	Carl Luython	Dies est laetitiae	8
59v-60r	Dominique Phinot	O sacrum convivium	8
60r-61r	Andrea Gabrieli	Egredimini et videte	8
61r-62r	Tiburtio Massaino	Quae est ista	8

Folij(i)	Skladatelj	Naslov	Št. glasov
62r-63r	Hubert Waelrant	Laudate Dominum in sanc- tis eius	8
63r-v	Orazio Vecchi	Domine exaudi orationem meam	8
63v-64r	Orazio Vecchi	Peccantem me quotidie	8
64r-66r	Orlando di Lasso	Resonet in laudibus	5
66r-v	Annibale Padovano	Crucem tuam adoramus	6
67r-v	Annibale Padovano	Peccavi Domine	5
67v-68v	Giovanni Cavaccio	Alma Redemptoris Mater	5
68v-69v	Ruggiero Giovannelli	Alma Redemptoris Mater	8
69v-70r	Giovanni Cavaccio	Ave Regina coelorum	5
70r-71r	Asprilio Pacelli	Alma Redemptoris Mater	8
71r-72r	Asprilio Pacelli	In nomine Jesu	8
72r-73r	Christophorus Clavius	Ardens est cor meum	8
73v-74r	Jacob Regnart	Ave Regina coelorum	6
74r-v	Andrea Gabrieli	O salutaris hostia	8
74v-76r	Baldassare Donato	Verbum caro factum est	8
76r-v	Giulio Belli	O bone Jesu	8
76v-77r	Costanzo Porta	Timete Dominum omnes sancti eius	8
77v-78r	Giovanni Battista Stefanini	Gaudent in coelis animae sanctorum	8

Tabela 2: Vsebina prvega dela rokopisa SI-Lnr, Ms 232.

Folij(i)	Liturgična vloga speva	Besedilni začetek	Opombe
[Dom. Resurrectionis]			
1r	sekvenca	Victimae paschali laudes	Ohranjen le konec
1r	ofertorij	Terra tremuit	
1r	komunio	Pascha nostrum im- molatus	
<i>In secundis vespis</i>			
1r	antifona	Alleluia	
1r-v	antifona k Magn.	Et dicebant	

Folij(i)	Liturgična vloga speva	Besedilni začetek	Opombe
In vigilia Ascensionis Domini ad vespas			
1v	antifona	Sic veniet quemadmodum	Brez besedila (le inicialka)
1v	responzorij	Ite in orbem universum	
1v	antifona k Magn.	Pater manifestavi nomen tuum	Brez besedila (le inicialka)
1v	antifona	Ascendo ad Patrem meum	Kasnejši dodatek (v menzuralni notaciji)
In Ascensione Domini			
2r	introit	Viri Galilei	
2r	aleluja	Ascendit eus in iubilatione	
2r-v	ofertorij	Ascendit eus in iubilatione	Z drugo roko podpisano še besedilo ofertorija <i>Portas caeli aperuit Dominus</i>
2v	komunio	Psallite domino qui ascendit super coelos	Z drugo roko podpisano še besedilo komunija <i>Spiritus sanctus docebit vos</i>
<i>In secundis vespis</i>			
2v	antifona	Viri Galilei	
2v	antifona k Magn.	O rex gloriae Domine virtutum	
In festo S. pentecos.			
<i>ad prim. Vesper.</i>			
3r	antifona	Veni Sancte Spiritus reple tuorum corda	
3r	responzorij	Apparuerunt Apostolis	
3v	antifona k Magn.	Non vos relinquam orphanos	
<i>[ad missam]</i>			
3v	introit	Spiritus Domini replevit orbem terrarum	
3v	aleluja	Emitte spiritum tuum	
4r	aleluja	Veni sancte spiritus reple tuorum corda	

Folij(i)	Liturgična vloga speva	Besedilni začetek	Opombe
4r	ofertorij	Confirma hoc deus	Z drugo roko podpisano še besedilo ofertorija <i>Intonuit de caelo Dominus</i>
4r-v	komunio	Factus est repente de coelo	
[De Trinitate]			
4v	antifona	Gloria tibi trinitas	
4v	responzorij	Summe trinitati	
LACUNA?			
Feria 2. [post pentecosten]			
5r	introit	Cibavit eos	Na koncu speva pripisano: »All[elui]a. Veni sa. offerto. Intonuit de coelo co[mun]io Spiritus sanctus.«
In festo Pentecostes ad Vesperas			
5v	antifona	Dum complerentur	
5v	antifona	Spiritus domini replevit	
5v	antifona	Repleti sunt omnes	
5v	antifona	Fontes et omnia	
5v	antifona	Loquebantur variis linguis	Na koncu speva pripisano: »V. Repleti sunt omnes spiritu sancto. All[elui]a R. Et caeperunt loqui. all[elui]a. Ad Mag[nifica]t: Non vos relinq[uam]«
<i>In secundis vesperis</i>			
6r	antifona k Magn.	Hodie completi sunt	Pred spevom pripisano: »V. Loquebantur variis linguis ap[osto]li all[elui]a. R. Magnalia Dei all[elui]a. Ad Vesperas an[tiphon]a Dum complerentur cum reliquis psal[mu]s Dixit d[omi]n[u]s«
De Ascensione Domini			
6v-7r	himnus	Festum nunc celebre	

Folij(i)	Liturgična vloga speva	Besedilni začetek	Opombe
De Virginibus			
7v	introit	Loquebar de testimo- niis tuis	Z drugo roko podpisano še besedilo introita <i>Accipite iucunditatem gloriae</i> , pred tem »Feria III. Introitus pen- tecostis«
7v	komunio	Confundantur su- perbi	Pred spevom pripisano: »offerto. Portas caeli qu[?] re«, z drugo roko podpisano še besedilo komunja <i>Spiritus qui a patre procedit</i>
LACUNA			
8r	introit	Vultum tuum depre- cabuntur	Ohranjen le konec
8r	aleluja	Assumpta est Maria in caelum	
8r	ofertorij	Offerentur regi vir- gines	
8v	komunio	Dilexisti iusticiam et odisti iniquitatem	
In Nativitate B. V. Marie			
<i>Ad vespas</i>			
8v	antifona	Sancta Maria virgo intercede pro toto mundo	
8v–9r	responzorij	Felix namque es sacra virgo	
9r–v	antifona k Magn.	Nativitas tua dei ge- nitrix	
<i>In secundis vespis</i>			
9v	antifona	Nativitas gloriose virginis Marie	
9v	antifona	Quando nata est virgo sacratissima	
[<i>Ad missam</i>]			
9v	introit	Gaudeamus omnes in domino	Ohranjen le začetek
LACUNA			

Folij(i)	Liturgična vloga speva	Besedilni začetek	Opombe
[In Dedicatione Ecclesiae]			
10r	komunio	Domus mea domus orationis	Ohranjen le konec
De apostolis			
10r	aleluja	Non vos me elegistis	Pred spevom pripisano: »Introitus Mihi autem nimis.«
10v	ofertorij	In omnem terram exivit sonus eorum	
10v	komunio	Amen dico vobis	
De pluribus martiribus			
10v–11r	introit	Justi epulentur	Na koncu speva pripisano: »All[elui]a verte duo folia et ibi invenies videticet vox exultationis. &c.«
11r	ofertorij	Anima nostra sicut passer	
11r–v	komunio	Magna est gloria eius	Na koncu speva prečrtano: »De uno Martire« in pripisano »Georgius Logar 1628«
In Visitatione B. M. Virg.			
11v	introit	Salve sancta parens	
11v–12r	aleluja	Felix es sacra virgo Maria	
12r	ofertorij	Beata es virgo Maria	
12r	komunio	Beata viscera Mariae virginis	
Post Kyrie eleison			
12v–13r	aklamacije	Christus vincit	Pred spevom pripisano: »Duo precentores, post Kyrie eleison, Alta voce incipiunt«, na koncu speva pa »Jacob Terkhel«
[Nativitas Domini?]			
13r	invitatorij?	Christus natus est	Kasnejši dodatek (v kvadratni notaciji); na naslednji strani (13v) napisano: »Hanßen Gasparus Zurshek Vorkantista Oberburg«
[...]			

Folij(i)	Liturgična vloga speva	Besedilni začetek	Opombe
De Ascensione Domini			
18r-19r	himnus	Festum nunc celebre	
[?]			
19r-v	antifona	Speciosa facta es	Pred spevom pripisano: »A[n-tifo]na de B[ea]ta Virgine in p[ro]cessionibus decantari solitum.«
19v-20r	antifona	Iniquitates nostras	
20r-v	antifona	Salvator mundi salva nos omnes	
LACUNA?			
[?]			
21r-v	responzorij	Discubuit Iesus cum discipulis suis	
21v-22r	responzorij	Iesus Nazareus Rex Iudeorum	
22v	responzorij	Sedil ie k'misi Iesus	Manjka konec
LACUNA			
[In Dedicatione Ecclesiae]			
23r-v	responzorij	Terribilis est locus iste	Manjka začetek
<i>In secundis vespis</i>			
23v	antifona k Magn.	O quam metuendus est locus iste	
LACUNA			
[In Epiphania?]			
24r	antifona	Baptizat miles regem servus	Ohranjen le konec
[Dominica 3. post pentecosten?]			
24r	introit	Respice in me	Verjetno kasnejši dodatek
[...]			

Tabela 3: Vsebina drugega in tretjega dela rokopisa SI-Lnr; Ms 232.

Folij(i)	Skladatelj	Naslov	Št. glasov	Opombe
14v-16r	?	[Magnificat]	8?	Org. part.
16v-17v	[Giovanni Croce]	Ornaverunt faciem templi	8	Org. part.
[...]				
25v	?	[Missa?]	?	Ohranjen le začetek stavka Credo
26r-33r	[Orlando di Lasso]	[Missa Je ne mange point de porc]	4	Manjka prvi fol.
33v-40r	[Orlando di Lasso]	[Missa La la maistre Pierre]	4	
40v-47r	[Orlando di Lasso]	[Missa Pylons pylons lorge]	4	
47v-54r	[Orlando di Lasso]	[Missa Frère Thibault]	4	
54v	[Giovanni Matteo Asola]	Missa tertii toni	4	Ohranjena samo dva glasova do začetka stavka Gloria

Tabela 4: Vsebina rokopisa SI-Lnr; Ms 284.

Foliji	Skladatelj	Naslov	Št. glasov
2r-7v	Johannes de Cleve	Missa Laetamini in Domino	4
8r-11r	Johannes de Cleve	Missa Vous perdes temps	4
11v-16r	Johannes de Cleve	Missa quatuor vocum	4
16r-21r	Johannes de Cleve	Missa Den lustelicken May	4
21r-26r	Johannes de Cleve	Missa Vivre ne puis	4
26r-31r	Johannes de Cleve	Missa Content desire	4
31v-37v	Johannes de Cleve	Missa Tribulatio et angustia	5
38r-45r	Johannes de Cleve	Missa Rex Babylonis venit ad lacum	5
45r-51r	Johannes de Cleve	Missa Dum transisset Sabathum	6
51v-57v	Johannes de Cleve	Missa Impetum inimicorum	6
57v-62v	Johannes de Cleve	Missa Casta novenarum	8
63r-68r	Johannes de Cleve	Missa In principio	8
68v-74r	Johannes de Cleve	Missa Nunc autem fratres	8

Foliji	Skladatelj	Naslov	Št. glasov
74v-81r	Annibale Padovano	Missa Domine a lingua dolosa	5
81r-88r	Annibale Padovano	Missa Alla dolc' ombra	5
88v-96r	Annibale Padovano	Missa Ultimi miei sospiri	5
96r-102v	Annibale Padovano	Missa Ove chi posi	5
102v-103v	Annibale Padovano	Missa Ut queant laxis*	6

* Ohranjeno do srede stavka Gloria.

Tabela 5: Vsebina rokopisa SI-Lnr; Ms 285.

Folij(i)	Skladatelj	Naslov	Št. glasov
1r	[Jacobus Handl - Gallus]	Ecce concipies	4
1v-3v	?	Rorate coeli	4
5r-8r	[Orlando di Lasso]	[Missa Venatorum]*	4
8r-12v	Orlando di Lasso	Missa Pylons pylons lorge	4
13r-17v	Orlando di Lasso	Missa La la maistre Pierre	4
17v-22v	Orlando di Lasso	Missa Je ne mange point de porc	4
23r-28r	Orlando di Lasso	Missa Laudate Dominum	4
28r-33v	Orlando di Lasso	Missa Il me suffit	4
34r-39v	Jacob Regnart	Missa Ich bin zu lang gewesen	4
39v-44v	Christian Hollander	Missa quatuor vum	4
44v-49v	Johannes Locken-burg	Missa Se salamandre	4
50r-55r	Philippe de Monte	Missa Anchor che col partire	4
55r-61v	Jacob de Kerle	Missa Ut re mi fa sol la	4
61v-68r	Jacob de Kerle	Missa Regina coeli	4

* Ohranjeno od konca stavka Gloria naprej.

POVZETEK

Among the musical manuscripts from the period marked by the activities of the bishop of Ljubljana, Tomaž Hren (bishop of Ljubljana from 1597 to 1630), the so called Hren choirbooks above all received quite some scholarly attention. However, there are four further manuscript volumes that have been part of the musical collection of the Bishop Hren in his palace at Gornji Grad and are of interest, especially on account of the *unica* they contain. Today they constitute part of the Manuscript, Rare and Old Prints Collection at the National and University Library in Ljubljana (they are shelfmarked Ms 207, Ms 232, Ms 284 and Ms 285). These manuscripts contain a repertory that is characteristic of Inner-Austrian musical sources – liturgical pieces by composers connected with the musical chapel at the Graz court, the other Habsburg *Kapellen*, by

composers from the Munich orbit, North-Italian composers and those working in Rome. The paper types employed as well evidence the Inner-Austrian provenance – all the watermarks that appear are documented in Inner Austria at the turn of the sixteenth century. Two small sections of Ms 232, acclamations comprising the name of Bishop Hren and responsory in the Slovenian language, show this part of the manuscript to be most probably of Carniolan origin. From the paleographical characteristics we may conjecture that the other three volumes are also of Carniolan provenance. Some of the features of the handwriting suggest that the scribe of these three manuscripts was somehow connected to the work of the most prominent musical scribe in Graz, Georg Kuglmann. The scribe for these manuscripts was presumably Sebastian Kuglmann, Bishop Hren's scribe and perhaps a relative of Georg Kuglmann.